

РОМАН ПРИМЕР

ПІД ХМАРАМИ

(УРИВОК З П'ЄСИ „АМПЛІТУДА“)¹

„БІЛЬШОВИЦЬКА постава питання про боротьбу з посухою в нашій країні не може не притягти до себе уваги широких мас робітничої класи й селянства“.

(Молотов. Промова на Всесоюзній конференції в справі боротьби з посухою).

„Можна сказати, що всі заходи в галузі боротьби з посухою так великі, як і маленькі, так ті, що провадять люди науки, як і ті, що їх запроваджують практики-агрономи, і обґрунтовані на досвіді нашої країни, а також запозичені з досвіду інших країн, так пропоновані прихильниками, як і ворогами, — усі вони прийнятні і добрі, якщо... вони справді добрі“.

«Більшовиків не залякаєш велетенськими проектами, якщо ці проекти „науково-обґрунтовані і практично життєві“.

(Молотов там же).

ЕПІЗОД ПЕРШИЙ

Дослідна станція Агрокомбінату. Скрізь розташовано біологічні препарати, і на центральному місці стоїть апарат з таким написом:

АПАРАТ ВІЛЬЯМСА

Випарування з структурного й безструктурного ґрунту в умовах безперервного припливу вологи.

За вікнами жваві розмови, жіночий сміх.

I.

Весело увіходять Ліда Буш і Соня Деркач.

ЛІДА БУШ. (продовжує)... Буде так: Завтра робітники нашого агрокомбінату улаштовують екскурсію... Ти дзвониш телефоном: (натос) — Інститут дощу? Так, — тобі скажуть. А ти: (сідіє і знову встає) — Скажіть, будь ласка, чи передбачається завтра в районі Полтави дощ?...

СОНЯ ДЕРКАЧ. (ковтаючи сміх) Невже... Невже це... так і буде?

ЛІДА БУШ. (захоплена) Так... Так... (усміхаючись) Вам скажуть ні... сьогодні передбачалося, але з району Чугуєва одержано термінову заявку на вологу, і ми всі вільні хмари направляємо туди — на дощовий прорив...

СОНЯ ДЕРКАЧ. (нестримний сміх) — Ха... ха... ха... ха...

ЛІДА БУШ. (і собі усміхаючись) Це ціла революція... Що порівнюючи утопія? Утопістам навіть не снилося...

¹ Уривок з п'єси „Амплітуда“ подаємо в першій редакції, як робітні фрагменти.

СОНЯ ДЕРКАЧ. Ну, мені просто не віриться...

ЛІДА БУШ. У районах будуть установи, які регулюватимуть рух дощів. Сидиш — коли телеграма:

Терміново надішліть район Києва дві хмари та одну хмарину...

Соня Деркач сміхом поступово й захоплено вривається в пляни Буш.

або: — Попереджуємо, що двадцятого Вашому агрокомбінату призначено великі дощі — приготуйтеся...

СОНЯ ДЕРКАЧ. *(перебиваючи сміхом)* Ну й красаота!...

ЛІДА БУШ. *(продовжує)*... Безобразіє! Другий день в нашому районі заливний. Вдруге просимо забрать всі хмари... Винних в головотестві притягатимемо до відповідальности...

СОНЯ ДЕРКАЧ. *(без сміху, але захоплено)*. Просто не віриться... Це ж може бути й так: *(відповідна поза)*. Відповідаючи на ваш лист, повідомляємо, що ваші претенсії невмотивовані. Правда, ми в сусідній район командировали хмару, зате у Вас протягом п'яти днів працювали дві прекрасні хмарини... *(міння інтонацію)*... Ну, просто лахва та й годі!...

ЛІДА БУШ. *(обдивляючись препаратами)*. Звичайно, керування погодою та дощами буде проходити не так, як ми думаємо, але ми вже починаємо проникати у вищі сфери і порушувати до цього непорушні порядки та звичаї... Позавтра перший досвід...

СОНЯ ДЕРКАЧ. Значить, з Харкова приїдуть?

ЛІДА БУШ. Обов'язково... *(за вікнами сміх молоді — у вікно)*, о, прийшли... молодняк...

СОНЯ ДЕРКАЧ. Прийшли?

ЛІДА БУШ. Так... Прийшли... Ми їх зараз зустрінемо... ідемо... *(вийшли)*.

СОНЯ ДЕРКАЧ. *(за вікнами)* О, братви ціла хмара... Ми про хмари, а тут і вони...

Тихо.

II

ГРОМЕНКО.

Увіходить Громенко.

Ми за життя...
 Ми ради цього...
 Ми еля номо дель віво...
 І ми зможемо...
 Але Нурволю!..
 Нурволю!..

нишпорить між апаратами

— Де ж вони? — Ей ви!.. — Де ви?.. — (нишпорить)
 — Немає? — Ви ще не прийшли?..

відчиняючи вікно

— Яка блакить
 і море синіх плям
 Розгублено між тучами..
 — Внизу:
 Бугри, бугри, зелений степ,
 а степом річка, кручі..
 — Тихенько вітер пробіжить...

(пава)

— А завтра:
 Зашепотять зелені луки,
 І з неба промінь по хлібах
 посуне навески низеньку тінь..
 (павза)

— Мрій... (закриваючи вікно)
 — Мрій..
 — О, скільки мрій!..
 Розвіяно,
 Розгублено..
 — Скільки горя, мук
 Колись тут пережито!..
 — А дум?
 О, скільки дум!..
 — І тільки шум один вітрів
 Залишився на спомин
 Та тихій годині
 за бугром...

Шарудіння дверима

III.

Увіходить Довгополий.

ДОВГОПОЛИЙ. (до Громенки) — Ти вже тут? От і добре...

ГРОМЕНКО. (нервуючись) Я вже півгодини чекав, але...

ДОВГОПОЛИЙ. (*передивляючись посуд з препаратами*) ... Прийдуть... (*повза*) — Ну як тобі ідея штучного дощу?

ГРОМЕНКО. (*хвляючи іронію*)... Я думаю, що це досягнення не другорядне... Тим більше, що воно розв'язує багато інших проблем... ну й... Бачиш, ідея ця не нова. (*Довгополий насторожився*)... Явища електричного з'єднання вологи відомі фізикам більш ніж сто років. Вдалі досвіди щодо створення штучного дощу було пророблено ще наприкінці ХІХ сторіччя — французьким дослідником Одуеном в Альжирі.

ДОВГОПОЛИЙ. А після альжирських?

ГРОМЕНКО. (*продовжує*) — Протягом 1901-25 років такі досліді було пророблено в Японії, Франції, Америці та Англії,

ДОВГОПОЛИЙ. А в нас?

ГРОМЕНКО. У нашій країні ця проблема пророблюється тільки зараз.

ДОВГОПОЛИЙ. (*заперечує*) Нічого подібного... Ще в 1921 році за ініціативою тов. Левіна було утворено в Ленінграді науково-дослідчий інститут, що ставив собі завдання розв'язати проблему штучного дощу.

ГРОМЕНКО. Але з цього нічого не вийшло.

ДОВГОПОЛИЙ. Як не вийшло?

ГРОМЕНКО. Так не вийшло

ДОВГОПОЛИЙ. А практичні досліді молодого фізика Федосієва? в Ашхабаді?

ГРОМЕНКО. Федосієва? Це дрібниці (*підгодує до апарату Вільямса, крутить підойму*). Ось у чому сенс... (*показує на апарат*). Наука... Це не вигадка, а реальна річ...

ДОВГОПОЛИЙ. Ти не віриш?

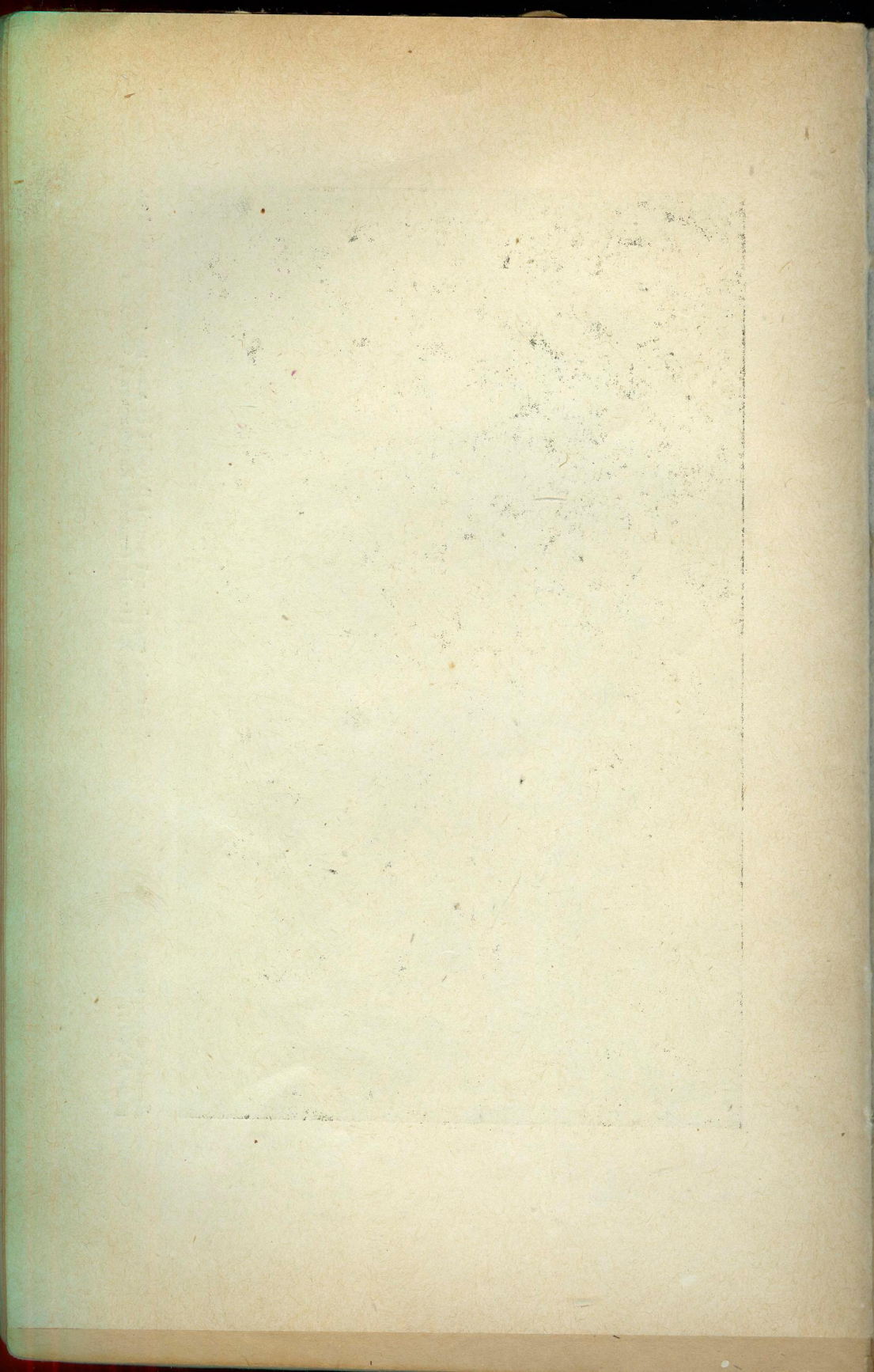
ГРОМЕНКО. Вірить той, хто нічого не знає...

ДОВГОПОЛИЙ. Значить, ти знаєш, що досвіди Брандт — вигадка?..

Другий поширений пленум
ради ВУСПП

Делегація єврейської секції ВУСПП (з ліва на право) І. Фефер,
Вевюрко, Х. Гільдін (стоять): Хашевацький, Фельдман

За лаштунками група віруючих селян:

„Спасі господі люді твоя
І благослові достояніє твоє...”

ГРОМЕНКО. *(збентежено)* У чім річ?

ДОВГОПОЛИЙ. Це ті, що просять дощів. Кадилом...

ГРОМЕНКО. *(у вікно)* Ідуть... Сюди ідуть...

Метушиться. За вікном шум. Увійходять група старих селян на чолі з пастирем з святощами та великим хрестом.

СЕЛЯНКА. *(увіходячи)* Хто у вас тут начальник?

З ГУРТУ. — Хто скаламутив людей?

— Де він?

— Давай відповідь!

ГРОМЕНКО. *(розгублено... Нач... началь... чальника... Він ще не прийшов... зараз прийде... (намірився вийти).*

З ГУРТУ. — Не пускай!

— Хай відповідає!

ДОВГОПОЛИЙ. *(спокійно)* Начальника?

СЕЛЯНКА. Начальника, самого головного... Ми йому покажемо дощів...

З ГУРТУ. — Потоп?...

— Затопить хочете?...

ПАСТИР. Хай буде свята воля... *(Христиться до Громенка)*
Ми прийшли просити вас вислухати нашу заяву...

ГРОМЕНКО. Яку заяву?

З ГУРТУ. — Заяву!...

— Прошення!...

ДОВГОПОЛИЙ. Так це не до нас...

ПАСТИР. *(продовжує)*... У святім писанні, у книзі першій від Мойсея сказано: „... Райдугу мою покладаю в хмари, щоб вона була знаменом заповіту між мною і землею...”

ДОВГОПОЛИЙ. *(усміхаючись)*... Ах, он воно куди!...

З Г У Р Т У. *(шум)* — Мовчи!..
— Не заважай...

ГРОМЕНКО. *(перелякано до пастиря)*... продовжуйте, продовжуйте...

ПАСТИР. *(продовжує)*... І спогадаю заповіт мій, що постав між мною і вами, і усякою живою душею в усякому тілі: що не буде вже води потопної на погибель усякому тілу...

за лаштунками

— Приїхали!..

— Приїхали!...

СЕЛЯНКА. Зрозуміли?

Р А Д І О. Ер-ве чотири ер-ве чотири... Говорить Харків... Говорить Харків.. *(усі раптом замовкли)*

Радіо продовжує

— слухайте сьогодні антирелігійну лекцію професора Милославського...

З Г У Р Т У. — Чому ж мовчите?
— Хто головний...

Р А Д І О. ...І сказав бог: хай буде світ. І побачив бог світ, що він хороший... *(усі на мить змовкли)*

Радіо продовжує

...І відділив бог світ від темряви. І назвав бог світ днем, а темряву ніччю. І був вечір, і був ранок, день перший...

З Г У Р Т У. — Зупиніть машину!..
— Машину зупиніть...

Громенко перелякано підбігає до електророзподільника і клацнув рубильником... Апарат Вільямса заторохтів. Усі збентежились...

Р А Д І О. *(продовжує)*... Чи не приходило вам у голову, віруючим, що той самий вічний бог аж нічогосінько не знав? Він навіть не знав, що світло хороше... Відкіля йому знати, коли він ніколи не бачив світла... Як же це так: носився цей бог мільярди, трильйони років, вічно в темряві, який міг сказати одне слово: „хай буде світ!“ і світ єсть.

З Г У Р Т У. — Припиніть анцихриста!..

— Де начальство?..

— Давай головного...

— Бий машини...

Усі заворушилися.

ДОВГОПОЛІЙ. — Товариші!.. — Граждани!.. — Заждіть! Заждіть, говорю, не руште!...

усі втихли.

V.

Раптом вбігає Соня Деркач.

Д Е Р К А Ч. *(захоплено)* — Приїхали!.. З Харкова приїхали!..

ГРОМЕНКО. Приїхали?

ДОВГОПОЛІЙ. *(несподівано)* Приїхали?

Д Е Р К А Ч. *(не звертаючи уваги на присутніх)*. Комісія в справі штучного дощу...

Г У Р Т. Гу... Гу... Гу... *(шум)*.
(Гасне світло).

Е П І З О Д Д Р У Г И Й

I

Кабінет завідувача дослідної станції Агрокомбінату. У кабінеті Завідувач Омський та молода вчителька (есперантистка) Вірич.

ОМСЬКИЙ. *(запалюючи люльку)*. ...Латинська мова ще не вмерла. Ви глибоко помиляєтеся, коли вважаєте цю вельмишановну й до того пристойно клясичну мову за мертву... На сьогодні вона набуває дуже виразних інтернаціональних рис...

В І Р И Ч. *(перелистуючи книжку)* — Я не вірю ..

ОМСЬКИЙ. Заждіть, голубонько, заждіть... Я не сперечаюся... Я не беру на себе такої сміливості запевняти вас, що латинська мова стане за інтернаціональну, але я певно не помилюсь, коли поставлюсь з недовір'ям і до есперанта...

В І Р И Ч. Знедовір'ям?

ОМСЬКИЙ. Так, так... Доктор Заменгоф був безперечно людиною надзвичайної вдачі, але есперантистська мова все таки штучна...

ВІРИЧ. *(нервуючися)*... нею говорять тисячі робітників різних національностей... Вона засіб зв'язку... Вона легка і... Ви помиляєтесь... Запитайте товариша Громенка, він вам... разючі факти...

ОМСЬКИЙ. *(усміхаючись)*. Соромно мені... За вас з Громенком соромно. Громенко це світовий прожектор... Але ви читали про передачу думок на віддалення?

ВІРИЧ. Ні.

ОМСЬКИЙ. Не читали?

ВІРИЧ. Ні.

ОМСЬКИЙ. Як вам не соромно, ви ж учителька... хай Громенко не читав—він агроном, але вам слід про це знати...

ВІРИЧ. Ні, не читала.

ОМСЬКИЙ. Це перевертає всі карти мовних теорій і... *(підходить до шафи і ристься в паперах)*—Мови в майбутньому не буде зовсім.

Вірич насторожилась

— Не буде...

— Вона не потрібна...

знайшов журнал

— Нате читайте... *(дає журнал)* Ви собі уявляєте майбутнє... сидиш, а з Москви, припустімо, ваш добрий приятель передає вам свою думку... Ви ніби радіостанція... приймаєте... відповідаєте... сперечаєтесь... смієтесь... Плачете... Усе це без жадного звука...—Ви зустрічаєте мене... Говорить? Ні... думать... передавати думки... Мова таким чином умре... вона буде зайва...

ВІРИЧ. Це утопія...

ОМСЬКИЙ. Так... покищо утопія, але ви добре знаєте наші темпи, і утопія стане... *(стук у двері)* Хто? Можна.

П

Увійходить меліоратор Кислиця.

КИСЛИЦЯ. *(увіходячи)*. Так не можна... Це затушковує прогресивні думки, це неповага до наукових традицій... Я не можу... Я прошу звільнити мене від обов'язків завідувача меліоративної групи.

ОМСЬКИЙ. Ви, такий ентузіаст!... звільнити?

КИСЛИЦЯ. Так, так... звільнити... я не можу... Природа має свої закони ніким ще не порушені... Посуха це явище періодичне, це закон природи... так, так... Закон природи...

ОМСЬКИЙ. *(нервуючися)* Ви?... Ви пристаєте до реакційної теорії самарського професора Баскіна?... Ви хочете сказати, що посуха і голод будуть періодично повторюватися щодесять років?

ВІРИЧ. Це банкрутство, це регрес...

КИСЛИЦЯ. Це не регрес... Я пропоную припинити досліді штучних дощів...

ОМСЬКИЙ. І, склавши руки, дожидати чуда від непорушних законів природи.

КИСЛИЦЯ. Я пропоную розгорнути досліді стійких культур... працювати і вперто шукати. Ще не використані закони біології... Ми знаємо тепер, які чудеса робить менделізм... Спадковість дасть нам ключі до грандіозної цитаделі майбутнього... А візьміть теорію мутацій. Хто скаже, що ці біологічні закони використані?

ОМСЬКИЙ. Ми цих шляхів боротьби з посухою не відкидаємо.

КИСЛИЦЯ. *(вішає велику діаграму практичних дослідів стійких культур за законами спадковості Менделя...)* Ось вам картина боротьби з посухою... Бачите? Жито... *(показує)*, а це пшениця... ці дві біологічні лінії дають нам суміш, але ця суміш плюс ячмінь і собі дає дуже цікаву зернову культуру. Шкода — немає Громенка... Я б йому тепер довів...

ОМСЬКИЙ. Його заїдає Вільямсів апарат.

КИСЛИЦЯ. Це не погано, але справа не в Вільямсовому апараті. Справа в тім, що він це не визнає... Він заперечує цю можливість *(показує на схему)* Заперечує менделізм...

ОМСЬКИЙ. *(до Вірич)*. Я дуже прошу вас, товаришко Вірич.. Покличте сюди Громенка. *(Вірич мовчки пішов. До Кислиці)*.

Ви маєте рацію. Але... ви розумієте, менделізм розривається внутрішніми суперечностями... навколо нього точиться запекла боротьба і хто кого ще не відомо...

КИСЛИЦЯ. Тов. Омський! Штучні дощі це неперевірені речі... це фантазія молодого агрономки Брандт, підтримана комсомолом та партійними керівниками.

ОМСЬКИЙ. Як? Ви не вірите?

КИСЛИЦЯ. Чому, я вірю... Ало вона молода, вона не має досвіду... скомпромітує наукові традиції... нам тоді не повірять... Ми затратили величезні кошти, мобілізували цілу армію робочих рук, і... скомпромітувати цю справу, значить петлю на шию... А це так і буде. Ви багато довіряєте Брандт...

ОМСЬКИЙ. *(задумливо)* Так... але... Ви розумієте... Ваша правда... *(тихо)* скажуть, затирають молоді наукові кадри... опортунізм... Ну й... наслідки ви розумієте... *(шарудіння за дверима. Омський замовк)* ... Я завідувач станції і тим більше позапартійний фахівець...

Увійходить агроном Ключ.

(Омський ніби не помічає — продовжує) ... Вищі шари атмосфери, де зароджуються метеоричні явища, де бере початок дощ, гряд та блискавка, завжди цікавили людину; протягом довгих століть єдиним засобом задовольнити ту цікавість було — зійти на гору... *(до Ключа)*. А!... товаришу Ключ!

К Л Ю Й. Доброго здоров'ячка... *(вітається)*.

ОМСЬКИЙ. Ну, як на вашому фронті?

К Л Ю Й. Нічого. Маю зачитати Вам пропозиції...

ОМСЬКИЙ. А як ви дивитесь на нашу молоду агрономку Брандт?

К Л Ю Й. Цікава людина... Вона ніби начинена проектами, планами та ідеями.

КИСЛИЦЯ. А ви, тов. Ключ, вірите, що агрономка Брандт доведе свою ідею штучних дощів до кінця?

ОМСЬКИЙ. Ви пристаєте?

К Л Ю Й. Я... Я... Я пристаю, але маю свою думку... цими днями розробив генеральний план. Боротьба з посухою може йти, і це потрібно лінією створення холодного повітря...

КИСЛИЦЯ. Холодного повітря?

К Л Ю Й. Так... Так... холодного повітря *(підходить до мапи)*. Бачите, де наше зло? *(показує)*. Ось страшенна пустеля. А це? Цей шматок не врятує... Треба викопати підземні тунелі, де буде зберігатися холодне повітря... ось генеральна лінія тунелів *(показує на мапі)*.

ОМСЬКИЙ. Тунелі?

К Л Ю Й. Так — тунелі... Це вони, та величезна сила, що нарешті припинить утиски посухи... *(дзвоник телефону. Омський біля телефону)*.

ОМСЬКИЙ. — Алло! — Так! Завідатель дослідної ставці Омський. А, тов. Луганський! Драстуйте... Приїхала? Комісія з Харкова, чудесно. Брандт готова. Значить позавтра почнемо дослід. Так. Чудесно. Готуємося... так, так... Добре. На все. Зроблю. На все... *(Кладає трубку і до присутніх)*. Значить, комісія приїхала.

КИСЛИЦЯ. }
К Л Ю Й. } Приїхала?

ОМСЬКИЙ. Так, приїхала.

IV

Вривається Громенко

ГРОМЕНКО. Салюто камарадой!
Салюто!... Вітаю, вітаю!

У С І. Що сталося?

ГРОМЕНКО. Вітаю вас з хрестовими походами.

У С І. Як?

ГРОМЕНКО. Так. Віруюче селянство з хрестами пішло в похід проти штучних дощів... проти ідеї Брандт і комсомолу.

ОМСЬКИЙ. *(Збентежено)* Селянство? Хрестові походи?
(Гасне світло).

Е П І З О Д Т Р Е Т І Й

I

Вечір. Павільйон дослідної станції. Коло апарату регулювання штучних дощів агронома Брандт і комсомолка Соня Деркач.

БРАНДТ. *(пробує апарат. Апарат гуде, а потім поволі стихає. Деркач стежить за рухами Брандт)* ...Так і тут... електрика і тепле проміння... *(апарат кидає спін проміння й зупиняється)* ...Ти розумієш, Соню, як цікаво знати те, чого ти ще не знаєш... *(обтираючи ключам руки)* Як ти гадаєш?...

ДЕРКАЧ. Я це тепер відчуваю і... хочу знати, знати і знати...

БРАНДТ. Але для цього треба вчитися, вчитися й вчитися... Правда?

ДЕРКАЧ. Факт!

БРАНДТ. Ти ще не розумієш всієї сили знання... *(кидає ключа)* Бо й справді, що то значить розуміти? Розуміти значить з чимось порівняти... *(бере Соню під руку і йде до виходу)*. Скажімо, ми живемо тільки вдень... Ніч зліквідовано, ми її не знаємо, але чи знали б ми щонебудь про цей життєвий день?...

ДЕРКАЧ. Я чомусь не доберу.

БРАНДТ. Добереш. Прийде час і знатимеш більше за першого-ліпшого нашого агронома, але для цього потрібна вперта праця над собою... ти це зможеш.

ДЕРКАЧ. *(задумливо)* О, як хочеться обізнатись... Я просто не можу...

БРАНДТ. *(продовжує)* ...Припустімо, що ми їмо тільки гірке й більше нічого. І я тебе запитую: скажіть, будь ласка, що таке гірке?... Ні, Соню... ти б не відповіла. Тобі б не було з чим порівняти, а порівняти це можна тільки з кислим, з солодким тощо.

ДЕРКАЧ. *(захоплено)* Вірно... розумію... тепер я розумію.

БРАНДТ. *(сама захоплюється)* Так і в природі... Де є високе — там обов'язково мусить бути низьке... — Де сонце, там і тінь... — Де твердження, там і заперечення. Ця думка й навела мене на штучні, дощі, а потреба реалізації цієї думки безперечна. Її підтримуєш ти, комсомол в цілому і партійні товариші з агрокомбінату.

ДЕРКАЧ. А фахівці?

БРАНДТ. Фахівці крутять носом, але це мене не лякає.

ДЕРКАЧ. *(тисне руку Брандт)* Товаришко Брандт! Я завжди з тобою і та... молодь... *(показує на вікно)*.

За лаштунками тихо, тихо прориваються звуки пісні:

— Ми красная кавалерія
і про нас...

БРАНДТ. Без вашої допомоги я не зроблю.

ДЕРКАЧ. *(кинулась)*. Ну, а як же апарат, справний?

БРАНДТ. Справний, Соню, справний... Американські дослідники довели, що апарат потужністю в чотириста механічних коней насажує повітря електрикою в одну хвилину сто тисяч кубометрів і осаджує до восьми мільйонів кубометрів туману... наш апарат має потужність чотири тисяч механічних коней.

ДЕРКАЧ. Електрикою?

БРАНДТ. Так, так...

ДЕРКАЧ. Якою ж електрикою — негативною чи позитивною?

БРАНДТ. Досвід Федосієва, що я про нього говорила на комсомольських зборах, показав, що для створення штучного дощу потрібна електрика негативна, але це за законами протилежних дій штовхає нас до думки регулювання дощу не тільки негативною електрикою, а й позитивною...

Завтра негативно...

Завтра ми примусимо стихію

(показує на ноги) до ніг...

Д Е Р К А Ч. (у відповідь Брандт) Захоплено стає в пазу псе-
та й деклямує.

...Це ми,
— це ниць у наших ніг
— лежить:
— електрика,
— стихій природа,
— розгублене проміння сонця,
— вітер,
— сніг,
— річки розливої води...
(раптом зупиняється).

Б Р А Н Д Т. (виходячи з павільйону — продовжує).

— І навіть плян
— З п'яти в чотири
— Ми змусим теж пройти сюди...

(показує на ноги й виходить)

За лаштунками: Усе міцніше й міцніше хвилями переливаються звуки пісні.

— Гарно, гарно серед степу
— глянь на південь,
— північ, схід...

Потім ці звуки поволі затихають і настає тиша.

II

У павільйон крадькома з ліхтарем увиходить Громенко. Він мовчки нишпорить по павільйоні й, не знайшовши свідків, порастється щось коло апарату регулювання штучних дощів.

ГРОМЕНКО. Так... так, так...

апарат на одну мить загув і замовк.

— Компромітація... Це єдине, що може врятувати наукові традиції... Кислиця і я... Я пристаю... Компромітація... компромітація... (пауза). Закони природи непорушні... Чудово, чудово... Але приклад... хто міг?... хто доведе? Історія розіб'є... розіб'є все... Це було 6-го серпня 1753 року. Учений секретар Петербурзької Академії Наук Ріхман, маючи провести спостереження над електричністю хмар, підійшов до металевого дроту, що був проведений в його робочому кабінеті й виходив наверх, піднімаючись своїм шпилем над дахом... Біля нього був художник Соколов, що брав участь у досліді з метою зафіксувати явище на малюнкові... Так... так... це було тоді... (закриває руками очі).

У другому кутку відкривається завіса. Темні грозові хмари в повітрі. Ріхман наблизився до металевого дроту.

ХУДОЖНИК ОРЛОВ. Обережно, пане секретарю. Обережно...

РІХМАН. Ми мусімо знати, ми мусімо розгадати таємницю законів природи... *(Він підніс до металевого дроту електроскоп. Раптом зідти вилетіла воляна куля розміром з кулак, і вбила небіжчика професора. Соклов теж упав, але помалу очунав).*

Гасне світло й вирисовується постать Громенка

ГРОМЕНКО. Ось вони, шкідники, на тлі могутніх і ніким не порушних законів природи... Компромітація... *(підходить до апарату, щось нишпорить, крутить і швидко кидає його. Вих. дячи).* Завтра перший бій... Завтра стихія змусить падати ниць всіх, хто так жорстоко... Ні, цього не буде... Компромітація...

III

Виходячи, на дверях зустрічає лікаря агрокомбінату Сича.

ГРОМЕНКО. *(Збентежено)* Хто?...

С И Ч. Я. Я, товарищу Громенко, я... *(узіходить)* Ти розумів, три години шукаю...

ГРОМЕНКО. *(нервуючись)*. Кого шукаєш?

С И Ч. Шукаю... Кого шукаю, того найшов... тебе, мій друже, мій пацієнт агрокомбінатських ліків... *(тисне Громенкові руку)*. Ти розумієш яка новина?...

ГРОМЕНКО. Нічого не розумію.

С И Ч. Прогрес, велечезний прогрес... В Америці... *(показує на журнал)*. Винайшли засіб радіохвилями підвищувати людині температуру... Апарат дуже простий...

ГРОМЕНКО. Але в чому річ, я не розумію...

С И Ч. Ти не того, не підвищуй температуру... *(усміхаючись)*. Ти ж любиш новини... Ходім, покажу апарат...

ГРОМЕНКО. Який апарат?

С И Ч. Радіоапарат... сам сконструював.
за лаштунками шарудіння.

ГРОМЕНКО. *(нервуючись)* Пішли, пішли...

С И Ч. Нішли... Радіохвилі...

(вийшли. Гасне світло).

ЕПІЗОД ЧЕТВЕРТИЙ

1

Перша спроба штучних дощів.

Майдан.

Чекаючи дослідів, величезні хвилі селян-колгоспників та підлітків — затопили майдан, де непорушно стоять два накриті брезентами апарати регулювання штучних дощів. Коло апаратів червона трибуна і два міліціонери.

Люди з цікавістю, хто з ненавистю, зазираючи під брезент або вгору до хмар, вигукують:

... — он, он дощова!...

— Ця затопить два таких агрокомбінати, як наш...

— А та... тікає бачиш!..

— Боїться...

— Як же їх стягатимуть?

— Апаратами... бачиш стоять наготові...

— А цікаво... Чому буває дощ?

— Звідки береться дощ?

— Випарюється вода...

— А сніг?... або гряд?

— Це заморожений дощ.

— От цікаво...

— Значить Ілля пророк — мовчи!...

— Мовчить, бідолаха...

— Це ж і райдуга буде?

— Факт ..

Якось окремо стоїть мовчки невелика група старих селян. Вони тільки іноді переглядаються між собою і так продовжують аж до дослідів.

Навтовп, нагадуючи вулика, гуде. Раптом, ніби несподівано для всіх, заграла музика. Колона комсомольців підхопила й собі, і юнацька пісня злилася з оркестрою:

Ми йдемо в дні,
у дні крізь ночі...
Йдемо, руйнуєм,
творим світ,
І вже тепер на нашім боці
Дощі майбутніх
тепліх літ...

Усе заворушилося.

В И Г У К И: — Ідуть!...

— Комісія...

— Комсомолія...

— А диви — попереду, командир — Соня Деркач.

Натовп охоче пропустив на площу колону комсомольців. Музика грає ще міцніше і поволі стихає.

З фойє через залю прямує харківська комісія в справі переведення дослідів з штучними дощами.

З Г У Р Т У: — Нарешті!...
 — Ідуть!...
 — Ідуть!...
 — Комісія.
 — Йде — комісія...
 — Дивіться, Брандт...
 — Луганський!
 — Усі йдуть...

Натовп знову заворушився... Десять глибоко в масі:

— Ідуть...
 — Ідуть...

ЛУГАНСЬКИЙ. *(у залі)* Сьогодні ми мусимо взяти Перекоп...

ЧЛЕН КОМІСІЇ. *(до Брандт)* Командарм запевняє, що візьмемо, правда?

Б Р А Н Д Т. Немає таких фортець, щоб більшовики не взяли...

ЛУГАНСЬКИЙ. Правильно, Брандт, правильно. *(Увіходять на сцену. Луганський сходить на трибуну, а решта залишаються коло апаратів. Усі завмерли).* Товариші! Дозвольте мені від ім'я Центральної Комісії в справі переведення дослідів з штучними дощами та від ім'я партійної організації Агрокомбінату вважати загальногромадські досліді розпочатими... *(Натовп загук. Оплески. Музика).* Товариші! Над проблемою штучних дощів уже давно б'ється наукова думка. Уже давно в Америці, Франції, Англії та Японії ця проблема вирішена, але вона вирішена тільки теоретично... Капіталістична система продукції не дозволяє реалізувати цю прогресивну думку... І тільки ми, країна Рад, можемо сміливо приступити до тих масових дослідів, які капіталізм реалізувати безсилий...

(Павза)

натовп загук знову

Товариші! Комісія повідомляє, що досліді проводить молодий агроном член комсомолу товаришка Брандт...

натовп знову загук

Слово має товаришка Брандт!

(Оплески).

Б Р А Н Д Т. Товариші! Я говорити не вмію, я не агітатор...
Я прямо приступаю до дії... *(дивиться в бік комісії)*,

ЧЛЕН КОМІСІЇ. Комісія дозволяє розпочати досліді..

Луганський заходить з трибуни і зриває печатки з презенту

ЛУГАНСЬКИЙ. Можна починати?

ЧЛЕН КОМІСІЇ. Так, можна... *(нотує щось у зошиті)*!

Б Р А Н Д Т. Сьогодні два досліді. Один дослід з апаратом А.

З Г У Р Т У. — Які досліді?

— Чому на загальні збори не поставили?

— Не заважай...

— То православний прихвостень...

— Затопить?

— Потоп?

ЛУГАНСЬКИЙ. Товариші! Комісія просить заспокоїтись...

З Г У Р Т У. — Правильно!..

— Діймо досліді!..

— Гу-гу гу...

(Шум)

ЧЛЕН КОМІСІЇ. Досліді, що їх провадитиме молодий агроном товаришка Брандт, вимагають певної поваги і заспокоєння...

ЛУГАНСЬКИЙ. Товариші, починаємо... Тихо!.. *(Усі замовкли)*.

Б Р А Н Д Т. Сьогодні наснаження негативною електрикою повітря... Другий апарат — Б — буде наснажувати тепле проміння...

З Г У Р Т У. — Соняшні промені... *(іронія)*

— Не заважай...

— Тихо... товариші...

Б Р А Н Д Т. Так... Соняшні промені...

Підходить до апарату А. Крутить підойму. Апарат гуде. Усі завмерли. Члени комісії, агрономи тощо підняли догори біноклі і нишпорять по хмарах. Апарат загуд ще сильніше.

Раптом блискавка і мідні звуки грому. Усі перелякалися і ніби аж присіли

З Г У Р Т У. — Траєкторія...

— Бач, з чого починає...

— Давай дощ!!!

— Тихо, не мішайте...

ЛУГАНСЬКИЙ *(нервуєчись)*. — Тихо, товариші...

(До Брандт). У чім річ? Що сталося? *(Члени комісії збентежились)*
Брандт зупиняє апарат А і мовчки переходить до Б. — Цей апарат загув теж і почав кидати пасма яскравих, теплих променів).

З Г У Р Т У. — Капа!.. Капа... *(іронія)*
— Дош капа... *(іронія)*
— З носа капа...
— Брехня!..
— Провокація!!
— Йй-бо капає!..
— У тебе?
— Ось дивись!..

Брандт знову пустила апарат А — знову загуло і раптом змовкло. Угорі хмари та хмарини чередою заворушилися. Скрізь тиша. Раптом знову блискавка і знову грім.

З Г У Р Т У. — Тікай — уб'є!..
— Де ж дош?
— Спини машину...
— Гу-гу-гу...

Група старих селян переляканс:

... Спасі господі люди твоя
І благослові достояніє твоє...

Падають ниць, христяться. Угорі знову блискавка і знову грім. Дехто з переляку впав. Серед селян паніка й крики:

— Тікай!!
— Зупини машину!
— Тікай, тікай!!

К И С Л И Ц Я *(тихо)*. Закони природи непорушні...

ГРОМЕНКО. Компромітація... Компромітація...

ЧЛЕН КОМІСІЇ *(до Брандт)*. Припиніть... Припиніть...

З Г У Р Т У. — Тікай..
— Бий машину..
— Господи, виноси... *(дехто тікає, а дехто наближається до апаратів)*.

ЛУГАНСЬКИЙ. Припиніть досліди... Товариші!!!... Товариші...
Стійте, товариші! Товаришко Брандт, зупиніть апарат...

Знову блискавка і грім

ГРОМЕНКО. — Компромітація... компромітація...

Брандт щось нишпорить коло апарату, але припинити ніяк не може. Ус напружено стежать за Брандт.

ОМСЬКИЙ. (Збеніжений, блідий підбі до апарату).— Підойму!..
Другу підойму... Зупиніть!..

(Раптом в апараті вибух. Брандт падає. Усі перелякались. Апарат ніби горить).

З Г У Р Т У.— Тікай, хлопці!... Гу-гу-гу...

Паніка

(Гасне світло)

М. Ш Е Р Е М Е Т ДАЛЕКОСХІДНІЙ КРАЙ

Бійцям Н-ської дивізії

ЧУДЕСНИЙ край!	то пливуть
Далекий край!	кити
Дзюбом	й дельфіни.
гармат	З шумом,
ошкіривсь	борсанням
Китай.	і треском,
Оком	напирає
примруженим	кета
тоскно	й треска,
й журно	Мов засуджена
Наші кордони	на роки —
пасе	із тюрми
Манджурія.	розкупрена,
Пропливає	до радянської
поуз рибка	затоки
Та в радянській	пропливає
озерця.	скумбрія.
Чан - Сюй - лянь	* * *
хвости	Китай
лиш видко,	багатий
Крізь	на жирний
американські	льос,
шкельця.	
Зневажливі	ґрунтом
видно	відома
спини —	Япанія,

Та манить
 давно
 акуло-фашистську територія — gros
 компанію.
 Що бамбук?
 Шезлонг гвучкий?
 Сидіти
 на ньому —
 дякуєм
 щедро!
 Не всидиш,
 коли
 мутять
 очки:
 тополі,
 дуби,
 ясені,
 кадри.
 Мутить
 розум
 поклад
 руди —
 марксизмом
 встановлена
 аномалія:
 скільки
 капіталізові
 в рот
 не клади —
 з'їсть усе
 і
 буде
 мало!
 Тут би
 Хабаровську
 дати
 хабар...
 фертом,
 боком,
 Владивостоком...
 Та як не верти —
 забереш
 хіба
 Сучанські
 копальні,
 верфі,
 доки?

* * *

Палить
 сигару
 генерал
 і крізь дим
 чує
 порохом
 пахне
 чужим.
 То із долини
 із бугра
 бійці
 несуться
 Блюхера.
 Галопом
 то ристую
 Кордоном
 Усурійським.
 Б'ють
 підкови
 лунами,
 колгоспами,
 комунами.
 І скрізь,
 де оку
 видно —
 полки
 далекосхідні.

* * *

Чудесний край!
 Багатющий край!
 Ліс,
 риба,
 м'ясо.
 Здається,
 ніхто
 його
 не займав,
 нога
 тут
 уперше
 ваша.
 Дивний край!
 Сама
 цілина!

Родючість
 землю
 ломить!
 Та ще
 дивніше — людей
 нема:
 Один —
 на один
 кілометр!
 Кому
 багатства
 тут
 берегти,
 тримати
 пароль
 і відгук?
 Куркуль
 одрізаном
 б'є
 з темноти,
 білобанди т
 причаївся
 з виду.
 Так даймо
 країні
 своїх
 вартових,
 довір'ям
 озброєних
 партій:
 щоб трактором
 міг
 зірвать
 переліг,
 і з кулеметом
 стояти
 на варті.
 Соціалізм —
 рівномірність
 поділу
 економіки,
 суходолу,
 води.
 І там,
 де вчора
 стежки
 проходили —

проходять
 тепер
 поїзди.
 Комунами,
 як маяками,
 вже людніє
 Далекий Схід...
 Загонами,
 полками
 червонарми
 йшли...
 * * *
 Бійці!
 Агітувати
 нічого!
 Завтра —
 відпускники!
 Один
 одному
 глянемо
 в вічі,
 на
 останній
 тиск
 руки.
 Як два роки
 тому,
 в цейхгаузі
 станем
 в чергу
 за барахлом,
 скинем
 одяг
 військовий
 гамузом,
 і узуємо
 чоботи
 хром.
 Заводських
 вечорів —
 обнову,
 парубоцьких
 днів —
 огонь!...
 Чи ж тепер
 нам
 вертатись
 знову,

Як дружина	Ворошилівців,
тут	на кордоні.
і гармонь?	Бо озоном
Молдедчих	дзвенить
сил	горизонт,
запас.	набух'юю
	воєнні
По республіках	грози...
цілі	Та страшніше
тонни ..	озброєних
Зараз	зон
партія	генералам —
кличе	колгоспи
нас,	й СОЗ'и

ВОЛОДИМИР КУЗЬМІЧ

ВИБОРИ ПЕРШОГО РОБОЧКОМУ

РОЗДІЛ З ПОВІСТИ „ТУРБИНИ“

розсікти своєю циркулярною пилкою товстенька хмарку, що непорушно стояла над степним обрієм. В театрі зібралися всі професії Дніпрельстану, всі двадцять три профспілки СРСР.

Прийшли сюди робітники і робітниці тартака — на чолі з Нормом і Головиною, — що з вереском, який завжди притаманний великим юрбам, почали заніматися призначені місця. Прийшли металісти з ремонтних майстерень на чолі з білорусом Мурашкою. Поміж ними розсипалися робітники інших професій. Поважно сіла ліворуч група водників із спокійним зосередженням водолазом Хоршем на чолі. За їхніми спинами всілися шофери і комунальні робітники-водогонники, пожежники тощо. Євреї, руські, білоруси, частково татари, навіть вояки і калмики, змішалися з основною масою українців-пролетарів, завзятих синів Жовтня.

— Пізно, пізно приходите на свої збори, — зустрів Причину жвавий Далматов, — Вам треба винести догану, що змушує нас, радянських інженерів, губити час на ганебне чекання. Ми прийшли точно по-американському: рівно о п'ятій годині. А

де вас носило до шости годин? Відповідайте, лукавий грішнику!

— Я радився з товаришами, — виправдувався Причина, здровкаючись з одним з найвидатніших інженерів Дніпробуду.

— Знаємо, що ви робили: виробляли списки, щоб знищити демократію, щоб нам довелося тільки один раз підносити руку.

— Жадного списка ми не виробляли. Ви голосуватимете за кожну кандидатуру окремо, — і Причина в'їдливо посміхнувся.

— Свят, свят свят господь саваоф і його непокірна дочка — радвлда. — пожартував Далматов, чимало здивований несподіванкою: змінився порядок виборів. — Значить, Жорина кандидатура від інженерів безперечно пройде.

— Анатоль Володимировичу, а ну йдіть сюди, — покликав він колегу, що блукав внизу перед сценою і зрідка поглядав на Причину і Далматова.

— Я ще не обраний до президії, щоб лізти на сцену. А ви вже забрались за місяця президії.

І він увімкнувся в розмову, ділячись новинами то виробничого, то цілком приватного характеру.

Висока зала з парадною на сьогодні сценою, де вже стояли прапори таких профспілок, як водники, металісти, будівники, зала з високою галерією позаду наповнялася повільно, але щільно. Густими групами увіходили робітники і службовці. Ще більше народу зібралося перед театром. Вони товклися на місці, палили цигарки з тютюну та махорки, і сизувате повітря плавало байдуже вгорі, показуючи, що над степами стоятимуть погожі сонячні дні.

Це був новозбудований Зимовий театр, перед яким розташований спортивний майданчик, сьогодні теж усипаний людьми. В театрі стояла досить помітна задуха, від якої профспілчани рятувалися на повітря. Перед входом три комсомольці вели реєстрацію. Кожний з них зареєстрував по чотириста чоловік з гаком. Один із них побіг до Причини сповістити, що число прибулих значно перевищує цифру в тисячу триста чоловік.

— Чудово! — весело промовив Причина. — Пора починати. Основний кворум є. А то хлопці розбіжаться. Дзвоніть! — подав він команду.

Залунав дзвінок, різкий, неприємний, наче з хворобинкою в металічному горлі. Причина перепросився перед інженером Літо, захвилювався, кілька разів оббігав сцену, шукаючи Ліпатову, сплюнув з досади, наткнувшись на Янсона, який пропонував свої послуги, в яких голова тимчасового Робіткому не мав потреби. Янсон, немов вколотию не увагою свого товариша, тихо відійшов, хотів сісти в залі, але згадавши, що його мабуть оберуть до президії, лишився за сценою, щоб не лазити даремно туди і сюди.

Робітники теж захвилювались. Багатьом вибори були вперше. Вони лише недавно вступили до професійної спілки і вперше побачили велике виробництво. З шумом і гамором всі-

далися юрми на довгих запліснених лавах, вритих просто в землю. Театр не мав підлоги. Його збудували на швидку руч і до того в смузі затоплення, як потім виявилось.

Причина примружив свої темнісірі очі і порахував на око скільки народу сидить у залі. Оглядини цілком задоволили його. З трьох тисяч робітників, з яких дві тисячі напевне було членами профспілок, сюди прийшло більше як 1700 і переважно позапартійних. Стоячи за порожнім столом, Роман Причина стежив за звичною картиною: — хто бажав хутко ушитися із зборів, той сідав далеко позаду, на „Камчатці“, хто хотів брати участь в цікавих виборах, той сідав ближче. Спереду краще вигукувати кандидатури, Причина почує швидше і запише. В усіх лавах ішов рух. І спереду і ззаду. Блискали очі, запалювалися, як соромливі нічні зірки, новими думками і в усіх кутках бачив Роман, наче у великому темному небі, мерехтливі тремтячі сузір'я очей.

Збори нагадували зараз вечірнє небо. Тисячі очей, як трона зірок, вистрибували на темну поверхню великої залі і, еднаючись у групи, лаштуючись у правильну обігову путь, творили різноманітні геометричні фігури дружніх сузір'я.

Роман легко відхнув і раптом крикнув щосили в гущу чорної людвн.

— Товариші, сьогодні ми...

З'явся легкий гармидер. Голоси „тихше“ та „тссс“ проковтнули кінець Романової фрази. Йї чув сам промовець. Але тиша настала досить хутко, не зважаючи на те, що позаду на „Камчатці“ ще чимало хлопців шукало місця і товклося на широкій дощатій гальборці. Попереду народ майже заспокоївся і лише зрідка досадливо озирався на задніх, де сварились за місця.

Роман підвищив голос і, кидаючи в гущу людських тіл обточені пурпалини фраз, помітив на сьомій чи восьмій лаві Ліпатову, Іванова, а поруч з ними Головину і Норта з групою молоді. Вони посіли вдале місце — звідти (здалося Причині) можна було з успіхом впливати на широку позапартійну масу в усі боки. Це був центр. Тут в гарячі хвилини сходилися хвилі шуму і звідси їх можна було відбивати назад. Причина повеселішав; свої хлопці не розпорошилися, а утворили в кількох кутках міцні групи, щоб тим ліпше впливати на хід виборів.

— Значить, до президії рекомендуємо, — читав з блокнотика Хорош Іван, — Причину, Ліпатову, Мурашку, Головину, Бадаю, Далматова...

Янсон стояв за сценою. Він напорошено вслухувався в читання. Його прізвище, яке в звичайному порядку мало стояти поруч з іменами Ліпатової та Причини, зовсім не було згадане. Ображений цим, він сердито плював:

— Рано забули про Кічкаського вождя... Рано... — і гнівний почвалав униз, щоб зайняти місце десь на передніх лавах. Хорош дочитав до кінця свій спис. Про Янсона безперечно забули.

Віллі вже сидів серед незнайомих осіб і з радістю стежив за тим, що Причина не так, як слід, веде ці перші збори. Він занадто хвилювався, псував загальний порядок, уриваючи позапартійних промовців різким дзвіночком, коли вони пропонували нові кандидатури.

— Ну до біса їх! Я — член партії, працюватиму й без них. Що робити, мені підкаже мов партійне сумління... — думав він про себе, вперше в житті відчуваючи холодний неспокій. Боляче було усвідомити — ти тепер не в перших лавах. Звичка завжди сидіти в президіях, керувати всім, чим тільки може керувати партієць-активіст (Янсон своєю активністю забивав активність своїх друзів) змінила психіку образливого Віллі. Він з надією кидав погляд назад на Норта, натакаючи йому на прикру річ і немов прохаючи виступити за його кандидатуру. Але молодий комсомолец був захоплений розмовою з цікавими дівчатами, яким він розповідав про порядок виборів, і не помітив палких поглядів колишнього партійного папаші.

Янсон сердито відвернувся.

Збори почалися. Президія вже сиділа за столом, укритим червоною китайкою. Причина робив невелику доповідь про завдання профспілок, зокрема на Дніпрелъстані. Збори активно слухали.

Здається, все було гаразд. Проте з галльорки лився підозрілий шепіт незадоволених. Шепіт лився, як водоспад, вниз на голови змовців і народжував відповідний резонанс. Що ближче був початок самих виборів, то активніше проявляла себе невелика групка змовців.

— Дивись, хлопці, — висувай своїх. Прилуцького самого мало.

— Так, щоб на одного комуніста прийшлося в Робочкомі два позапартійних.

— Добре було б обрати ще Ярового.

— Царенка! — чувся легкий, як вітрець, голос.

— Царенка? Що ти, з глузду з'їхав? Його не треба висувати. Нам не корисно.

В залі Зимового театру було чимало нацменів. Коли Причина заговорив українською мовою, то хвилин за десять ціля його доповіді зірвалися сердиті крики:

— Не понимаю по-украински... Ми-та с Рязанки...

— Докладай по-руски...

Якби справа ходила лише про частину руських, що справді не розуміла нової мови (чули її вперше), то Причина може і продовжував би українською, лише іноді пояснюючи невідомі слова. Але тут були і білоруси (ці не вимогали перекладу, бо чудово розуміли), і татари, і чуваші.

— Правильно. Давай по-руски.

Коли Причина без довгих заперечень перейшов на руську мову, щоб не викликати непорозуміння, то група змовців ще настирливіше почала перешіптуватися і залучати до себе тих, хто поблизу кричав: „Докладай па-руски“.

— Вони виберуть лише своїх. Так і знайте. Коли ви на зборах не висунете своїх хлопців, так у вас в Робочкомі не буде своїх захисників.

— Ат і верно, тавариш!—І лавам потекли гадки, кого б висунути з пермяків, з курських та орловських хлопців. Гамір досяг і шатурців.

Вони згадали кандидатуру свого земляка, Носика Назара, з Егор'євського повіту з міста Гусь Хрустальний. Вони знали його по Шатурці як доброго майстра і разом з тим, як доброго бузотьора. Він зазнав на торф'яних багнищах Шатури великої слави. Бувши веселуном і співаком — гармоністом, Носик хутко завоював авторитет серед робітників.

— Пиши Носика, тесляра, артільника...

— Якого Носика? У нас є свій Носик,—кричали у відповідь кияни.

— Носика з-під Шатури, з Гуса Хрустального, — голосно озвався якийсь шатурець.

— У вас іще багато Гусів? — сміючись питали робітники.

— Мабуть привезли усіх гуртом...

Причина записав прізвище шатурця. Але скільки було сміху, коли Роман, читаючи спис кандидатур, прочитав не „Носик“, а „товариш Гусь Хрустальний“. За Носиком остаточно закріпилося це прізвище, хоч як проти цього протестував шатурівський тесляр.

Авдиторія розворушилася. Вона сміливіше почала називати кандидатури.

На гадці з'явилося сотні кандидатур. А що загони пролетаріату не зняли один одного (персональне знайомство не ширилося далі меж однієї артілі, бригади, осередку чи профспілкового групкому), то вибори значно утруднювалися.

— Не забувайте про Прилупького!

— А ви хлопці висувате Любина. Він з Рязанки. Добрячий хлопець.

— Дівчата, чому б вам не висунути татарку Азіфе. Вона бач добре нам стирає білизну. Хай намилить голови в Робочкомі кому слід.

Група Царенка породила вітрець, який хутко зробився бурею, що сколихнула збори,

Коли Роман закінчив запити по доповіді, авдиторія загула особливо активно:

— Зачитайте список, який ви намітили.

— Дивіться, щоб куркулі не залізли до вас. Вони ведуть агітацію.

— Просимо сказати, скільки жидів ви хочете вибрати в робочкомі і де вони працюють? (подано запискою)

— Чому в списку робочкому нема жодного комсомольця.

Записки явили Причині цікаву картину. Авдиторія жила різбіними думками і кипіла ними, як окремий не сконсолідований до кінця організм. Тут наївність межувала з ворожістю,

щирість з вірою в те, що товариш Причина дасть відповідь на всі питання. Записки суперечили одна одній. Про євреїв Роман міг сказати те, що один із них уже сидів в президії. Це був Гольдес, що активно працював у групі комунальників і був (на це Причина не міг сам відповісти, не спитавши самого Гольдеса), шофером в пожежній команді чи навпаки пожежником в гаражі.

— Чому мені не дасте слова. Я давно прошу. Вже три записки послав.

— Прошу мене записати в ораторії від руської позапартійної фракції.

І пішло, і пішло.

Ліпатова з президії бачила народження неладу. Вона хутко схилилася до Головиної і спитала, що це значить на її думку. Діна щиро відказала, чорно нахмаривши брови:

— Це наші кугуги мордуються. Мабуть Царенко та його чорти.

Ліпатова попросила її виступити після третього, чи п'ятого промовця, оскільки було видно по записках, що буря мусила розігратися під час промов. Віра гадала, що перший виступить комуніст, щоб дати напрям усім промовам. Але Причина промахнувся і, не бачивши в списку промовців нікого з комуністів окрім Косака та Норта, поклав дати перше слово Далматову, що справді записався перший.

Висока тонка постать вийшла наперед і, поклонившись аудиторії, мовчки віддала пошану присутнім за увагу, що на неї вона чекала. Теплим грудним голосом почав Далматов свою промову. Після вигуків „слухайте, говорите Літо“ аудиторія ушухла. Притихла й „Камчатка“, що досі гриміла позаду, її здивувало, що перше слово отримав не лише позапартійний, але й видатний інженер.

— Я, товарищі, з радісним почуттям прийшов на ваші робітничі збори, щоб звернути вашу увагу на справді важливі проблеми, що стоять перед нами. Ваші збори, це — наслідок велетенської роботи найміцнішої в світі вашої комуністичної партії, що вашими руками...

Ліпатова підвела брови і притихла, не чекавши настирливого наголосу на словах „ваша“, „ваших“, немов Далматов не міг уявити своїх зборів і своєї партії. Інженер трохи хитався, потискував свої руки, іноді робив рух умивання і щиро дивився у вічі тисячній аудиторії.

— Я бажав би, щоб робітником, так само, як і партія, мобілізували робітників на справді почесну працю на Дніпрелльстані. Ми, інженери, хочемо бути добрими виробничими командирами, хочемо, щоб славетна організаторка людських масивів більшовицька партія і профспілки допомогли нам, інженерам, просувати цю справу вперед.

Останні слова інженера Літа зачепили партійне сумління не лише Ліпатової, а й Явсона, Причини і навіть Косака, що

інакше уявляли взаємовідносини робітників та їхніх організацій з інженерами.

— А щоб ліпше виконати це завдання, дозвольте від моїх колег, від інженерно-технічних робітників, від секції ІТР рекомендувати вам товариша Прилуцького, гідротехніка, сина колишнього водолаза. Мені сказали, що я мав право доповнювати список кандидатур, що є в президії...

— Так, я сам сказав це,—озвався Причина.

— Це мене особливо задовольняє. А щоб зміцнити стосунки інженерів і робітників, дозвольте настоювати на кандидатурі Прилуцького. Це, товариші і колеги, потрібно, щоб у нас розквітла почесна праця на почесному Дніпрелъстані, — закінчив інженер Літо і, поклонившись однією головою, пішов на своє місце.

Волховбудівські робітники, запрошені на Дніпрелъстан разом з командорським складом, посміхнулися, завзято поклавши підтримати бажання інженера Далматова і одноголосно проголосувати невідому їм кандидатуру Прилуцького. Вони дуже любили інженера Літо, хоч і знали, що він ненавидить жінок і чомусь їх ігнорує.

Літо сів на своє місце, а по лавах пробіг вітер задоволення. Гальорка на виступ інженера озвалася навіть аплодисментами. А Прилуцький, що зараз сидів не живий, не мертвий, не міг уникнути поблажливих поглядів Царенка та його компанії.

Друге слово отримав Янсон. Він поклав активізуватися, не зважаючи на затирання з боку нової верхівки. Злий, що його не обрали до президії, він вилетів на сцену. І ще на ходу почав свою промову дужим голосом.

— Кого нам треба обрати до Робіткому? Ясно, класово-вириманих товаришів, які завжди можуть провадити політику партії у профспілках. Ясно, що самих комуністів ми не можемо обрати до Робіткому. У нас буде мабуть відсотків сімдесят позапартійних. Комуністів ви добре знаєте, вони спеціальної рекомендації не потребують. Їх рекомендують Жовтнева революція і десять років радянської влади. А от про позапартійних давайте поговоримо. Їх буде удвоє більше за комуністів...

— За одного партійного двох непартійних дають, — подав хтось репліку, перефразувавши відоме прислів'я.

— Цих позапартійних дасте ви. Так давайте ж вибирати так, щоб до нас не потрапив ворог радвлади...

— Правильно, кугутів не пустить...

— Вони дуже ласі на це.

— Ні Причина, ні Далматов про це не говорили. Я буду голосувати за всіх позапартійних, що матимуть пошану і повне довір'я сьогоднішніх зборів. Давайте висувати кандидатури.

Це була палка в колеса від Янсона. Не дочекавшись, коли Причина прилюдно оголосить список рекомендованих товаришів,

він подав команду значно раніше ніж це треба. Нездагований загал різних професій, різних націй і мов, майже не дисциплінований, радісно і грізно загуг:

— Правильно...

— Секретарю, пиши мої кандидатури — Доржній, Псхабин, Любин...

— Афізе... Афізе...—кричали в одному кінці татари.

— Гольдес, Чулочников, Збарський... Афрамєєнко, Лодижніков...—Дехто позскакував з місць і надриваючись кричав:

— Гей секретарю, запиши волховбудівських.

— Пиши шатурських, біс тебе візьми.

— А чому не пишеш полтавських?..

Окремі загони пролетаріату настирливо висували окремі кандидатури. Причина бачив, що лад можна відновити лише читанням рекомендованих кандидатур. Він так і зробив. Зачитав увесь список і на кожному спеціально спинився, даючи соціальну характеристику і громадську.

Сперше наче вшухло, але тільки на хвилину. Коли окремі загони побачили, що, наприклад, у списку багато кандидатів від колишніх волховбудівців, і зовсім мало шатурських, шум і галас зчинився ще більший. Вигуки нових прізвищ позбавили його змоги встановити належний лад.

— Пишіть від Шатури...—особливо настирливо кричав сивий бетонник, вискочивши наперед.

— Записали Савченка?

— Пишіть Савченка...

— Ти нащо ви мене пишете? Я не може бути членом Робіткому, бо у Вознесенці хату почав будувати.

— То краще пишіть його—саботажника..

— Нащо ви пишете Стрижанова, його нема. Він поїхав боронувати свій лан.

А з гальорки лунав голос невідомого біляного москвича:

— Чому ви пишете якісь кандидатури, яких немає.—Москвич натякав на кількох викликаних, яких не було в залі. — І нащо вибирати тих хто сам відмовляється. От виберіть мого знайомого машиніста з Рязанки. Він працює безробітним на біржі праці.

— Що це за Робітком-в чемодаві?

— Ха-ха-ха.

Причину це зовсім розсердило. Він ніяк не гадав, що колишні шатурці, волховбудники, вигартовані школою радянського будівництва, загублять свою крицевість у морі селянського напливу, в морі нової робітної сили, що вперше побачило великі машини тільки на Дніпрелъстані. Збентежений цим, він позичив товсту палку з кавказького бука у Далматова. Наблизившись до самого краю сцени, він стукнув по підлозі. Під підлогою була суха порожнеча, і тому простий стук заgrimів у залі досить сильно.

— На чорта нам шатурські, волховбудівські або полтавські кандидати,—закричав Роман, аж почервонівши.—Нам потрібні

Двіпробудівці. Ми не Шатурка, не Харківський будинок промисловости, щоб дрібнитися на якійсь секційки. Цим галасом ви даєте клясовим ворогам новий козир, і під цей шумок вони проведуть свою лінію. Заспокойтесь, бісові діти...

В залі стало тихо. Настільки тихо і спокійно, що Причина помітив, як Царенко і його невідомий товариш скрипнули лавою, опинившись чомусь в протилежному кінці залі. І даючи волю, гніву, Роман з силою гукнув:

— Нікоторим кугутам, куркулям, нікоторим буржуйським сатанам не пролізти до нас під цей шумок. Так і знайте...

І коли вся аудиторія нарахувала в настирливій тиші десять ударів серця, він тихим голосом, який зберіг свою наказову силу, сказав:

— В порядку черги надаю слово електротехніку монтажних майстерень білорусу Мурашці.

Мурашка вийшов, став майже на той шмат сцени, де тільки-що стояв Причина, і ласкавим щирим тенором почав свою промову:

— Товар'ші, будзе той нявключаю і мухамораю, хто пайдзе за зрывачамі рабочага ладу. Я, товар'щі, безпартыйный, але ж цалком разумею агульную політыку савецкай власці і Кастрычнікавай револуцыи. Я пагарджаюся тым, што мне выпала велькае шчасце будуваць разам з вамы на сцяпных абшарах Савецкай Украіны такую велізарную штуку, як Днепрельстан. Я цалком дзяржуся гадкі Прычыны, які запрапанавав нам не дзяліцца на шатурцав, на арловцав і інных. Гета дрэнная реч. Нам латвей будзе, калі ми станем прад клясавым недругам едзінаю вольнаю радзінай. Ви лепш прыгадайце, якія здзеки былі над намі ад панав. І шепер всякі блазнота і лайдак суне палкі в кальбаса, комуністычнага возу. Нам треба галасаваць едзіно і памятаць, што вакол нас пачынае расці велізарный Днепрельстан, які мы мусім збудуваць найлепше і наймацнейше. Гета будзе на бальшевіцкаму.

І махнувши рукою, він пішов на своє місце до президії.

З великою цікавістю вислухали промову білоруса його ж рідною мовою. Ніхто йому не гукнув: кажи по-руськомому. Зайвина розбурханої енергії пішла на перекладання незрозумілих білоруських слів, і аудиторія вже не ревля, не шуміла. Це дало перевагу старим пролетарським кадрам. Причина, як досвідчений масовик, помітив зміну настроїв і запропонував дати ще слово Головиній, яка давно записалася і мала виступити оце зараз.

— Я пропоную за тим припинити запис нових промовців.

Заля полегшено зідхнула і охоче погодилася. Причина з спокійним серцем сів на свій скрипучий стілець. Його погляд бігав то по аудиторії, то по темнокаштановій голові Діни та її гостренькому носику, що настирливо кльвав вечірню темряву в залі, ледве розігнану електрикою.

Головина страшенно хвилювалася. З силою переборовши спазми в горлі, вона з сумом думала про себе „мабуть прова-

люся" і одночасно кидала погляди ненависти на присутніх, що змусили її стільки хвилюватися. Наймичка, вчорашня дніпробудівська куховарка, виступала вперше на велелюдних зборах.

Але досить хутко, швидше, ніж про це подумав Причина і Ліпатова, Діна розтулила свої сукуваті вуста. З рішучим розгоном думки вона почала клювати кугутів, що сміли прийти до них учора на тартак і агітувати не ходити на вибори Робіткому, бо мовляв там будуть виключно комуністи, які сами себе вибирають.

— А хто у вас був? — спитав голос.

— Царенко та ще якийсь патлатий чорт, — відповіла з жаром Діна, згадуючи картину вчорашньої сутички на тартаку з групою, яка проте хутко подалася геть, ледве побачила, що до тартака йдуть Іванов, Ліпатова і Норт.

— Значить, вони втекли, — переговорювалась аудиторія, замилована нехитрою промовою нинішньої пілоставниці.

— Втекли, тільки наслідні вонючі лишили у дворі. Мабуть п'яти понамазували не тим, чим мажуть втікачі. Сала свого куркульського пожаліли. Ну й провоняли наш двір...

— А що ж ви зробили після того? — питав водолазний старшина Бадай, по-старечому милуючись несподіваним клювках гостренького носа Головиної та розмашистим рухом тонких жилуватих рук.

— Ми запропонували обрати кілька жінок у Робітком, щоб, значить, по-справжньому захищати жіночу долю, бо вона така пагана, що ой-ой-ой.

Головина на кінець посмілішала і вже крила своїх особистих і клясових ворогів. Маса подавала репліки, вона жваво підхоплювала і відповідала. Коли їй поставили питання, чому вона нічого не каже про свою майбутню роботу в Робіткомі (її ім'я стоїть поруч із іменами кращих робітників Дніпробуду), пілоставниця зупинилася на три секунди — на три удари свого гарячого серця — і просто відказала:

— Я ще не член Робіткому... Мене мабуть не оберуть... — і засоромилась.

— Чому ж тебе не оберуть? — почувся здалека глухий голос.

— Я, бачите, вірю в бога..

Аудиторія лягла від несподіваного реготу. Маса знову розшарувалася на свої складові частини. З'явилися охочі з глухом провалити її кандидатуру, на яку стільки надій покладав комуністичний осередок. Інші захиталися, не знаючи, як краще діяти в даному випадку. А змовці голосніше сміючись за інших, гукнули з галльорки:

— Отаку саме й обирать. Хто в бога вірить, той, значить, чесна людина і совість має. А що візьмеш з комуніста, з проклятого безвірника?

— Ха-ха-ха.

Ліпатову взяв жах. Невдалий крок колишньої наймички дав прецедент провалити рекомендовану особу. А почала вона добре

і, безперечно ненавидячи класових ворогів, раптом послизнулася на вірі в небесні сили. І це сталося, коли Віра стільки попрацювала над свідомістю Головиної і здається заклала міцний фундамент дружнього довір'я. Окремі групи кричали до сцени.

— Геть її із списку Робітничого Комітету.

Тоді Віра з блідами вустами крикнула Причині, щоб він дав їй позачергове слово. Роман нетерпляче оглянувся на неї і, дзвонячи, трохи заглушив всіляки дотепи над релігійною дівкою.

— Товариші! — із злогою гукнула Віра в масу, скинувши платок і погладивши йоржик на голові. — Ці вибори — це перший іспит нашої свідомости. Цей іспит іде покищо незадовільно. Ми ще не злютовані і роз'єднані на окремі групки, бо тількищо познайомилися і вивчаємо один одного. А тимчасом на цих зборах сидить пролетаріят, який за кілька років буде пихою всього СРСР, а може й усього світу. Проте класова боротьба точиться й між нами. Не чистий ще пролетаріят наш Дніпрельстанівський. Поки ми станемо справжніми кадровими загонами пролетаріату, мине чимало часу...

Маса нашорошено притихла. Простолінійним робітникам здалося, що вона виступить зараз проти кандидатури Діни і раз назавжди провалить її. Алже релігія — не форма свідомости робітниць.

— Колишня наймичка, вчорашня артільна куховарка, сьогодні пілоставниця Головина потрапила під вплив буржуазно-февдалної ідеології, — гарячими і гострими словами Віра біла свою висуванку, яка в наслідок несподіваного звороту її виступу, не чула під собою ні підлоги, ні стільця. Їй здавалося, що замість серця в неї у грудях стрибає люта норувиста щука, що ударами хвоста тривожить її розум.

— Ну зараз вона остаточно провалить її, — думав Косак, погодившись з оцінкою Віри щодо Діни. Але який був його подив, коли Ліпатова, давши аналізу класової боротьби в лавах пролетаріату, закінчила несподівано:

— А проте, я по-більшовицькому настирливо рекомендую Головину до складу Робіткому. Вона покищо вірить у бога. Але попрацювавши чи навряд згадає сьогоднішнього бога, яким вона дорожить. Лише на безпосередній праці Головина стане безвірницею. Правду я кажу, товаришко Діно? — звернулася вона до пілоставниці, яка мертвіла з кожною хвилиною, боячись зрадити віру у вищу справедливу істоту.

Головина з жахом подивилася на Ліпатову, немов її чорні очі іскрилися скаргою, що її, чесну робітницю, яка ніколи не хотіла виходити на яскраве світло, сьогодні осоромили перед тисячами народу. Вона хотіла поворухнути язиком, але язик окам'янів у роті.

Ліпатова пройшла повз неї без відповіді.

Але справа ходила не лише про саму Діну, а й про аудиторію, що захвилювалася і пострілом незгоди виштовхнула з своїх

мас шановного марксиста Косака. Цей чудовий ставний комуніст поважно вийшов на сцену і, щоб не хвилювати народ, почав з кінця:

— Головину, як релігійну людину, що не може провадити робітничої політики, не можна обирати до керівних органів Дніпрельстану, поки вона не зробиться безвірницею. Бути робітником за радянської влади це значить належати до славетної когорти жовтневої революції, яка продовжує цю революцію і в мозках і в економіці. Це значить не вірити в бога, не бути меншовиком і загалом не бути провідником ворожої ідеології. А Головина що є?

І не даючи відповіді, він тикнув пучкою в постать Діни, що ладна була сісти на яку завгодно вогненну колісницю, щоб втекти від сорому. Безжальний марксист, прекрасна людина і чудовий інженер, звів свій палець на Ліпатову.

— А ця товаришка не все гаразд зрозуміла в політиці і марксизмі. Вона оголосила класову боротьбу серед пролетаріату. А яка може бути класова боротьба серед тих, кого ми, комуністи, мусимо з'єднати в єдиний кулак, щоб розбити світову буржуазію? Де Маркс, або Ленін пропонували своїй партії наражати пролетаря проти пролетаря? Хіба цим пролетарям нема іншої роботи в стосунку до буржуазії? Я не дозволю, як старий марксист, сварити пролетаріат на радість куркулям. Я завжди виступатиму проти спроб натравити якусь групу, хоч би, наприклад, грабарів, на групу, що працює в тартаку. Я стоятиму за те, щоб Дніпробудівський пролетаріат був завжди єдиний і непохитний на всіх ділянках класової боротьби, яку я не відкидаю і яка існує виключно між буржуазними недобитками і пролетарями. Ця класова боротьба затихатиме, що далі, то більше і в першу чергу на Дніпрельстані, як цілком соціалістичній будові.

Косак блиснув золотими окулярами і поважно спустився на землю, не знаючи, що Ліпатова вже про себе назвала його „золотим марксистом“ і збирається розгромити за перекручення Ленінової думки і помилковий погляд на класову боротьбу. Так воно і сталося.

Ліпатова проголосила запальну промову. Розгалузивши питання і вже не чіпаючи Головиної, що почала повільно приходити в себе і радіти, що про неї забули, дала більшовицьку аналізу цього питання. Як вихор вона линула над головами слухачів. Як бойовий пожежник, вона скерувала струм теоретичних доказів на пожежу, яку запалив Косак, Анатоль Володимирович, прозваний нею на цих зборах прилюдно „золотим марксистом“. І таки погасила вогонь невірних думок. На її гадку, класова боротьба не могла повільно ущухати, а навпаки мала загриміти новою громовицею сутичок і в першу чергу між кадровим пролетаріатом та капіталістичними елементами за участю несвідомих груп пролетаріату, що має вигартуватись у боротьбі.

Нарешті після всіх цих промов перейшли до конкретних виборів. Збори знову шуміли й гули. Найбільше голосів отримали Причина Роман, Мурашка — позапартійний, за ним майже одноголосно були обрані Прилуцький Жора, Хорош Іван, навчитель Козаков.

— Голосую Гуся Хрустального... — і Причина не почув навіть свого голосу. Авдиторія реготала і кричала, реготала і крила когось.

— Гнать його із зборів.

— Прекрасний парень, на гармонії гратиме в Робочкомі.

— Вам веселіше буде. Шатурці всі за...

— Всі та не всі.

Ледве заспокоїв Роман профспілкову армію. Гусь Хрустальний отримав дуже мало голосів, не зважаючи на підтримку нешатурців.

Голоси розбивалися досить чудно: президія гадала, що Ліпатова, яка зарекомендувала себе своїми виступами, отримає абсолютну більшість голосів, але помилилися. Голосуючи, робітники розбивалися на протилежні групи. Шатурці не хотіли голосувати за волхоббудівців. і навпаки.

Справжніми дніпрельстанівцями почувала себе на зборах ледве третина. Решта були ще в полоні вчорашніх громадських зв'язків. Вони шукали земляків, товаришів, любих корешків і з більшою охотою голосували за незнайому людину — за земляка (аби вона була однієї місцевости) ніж за рекомендовану від партколективу — Ліпатову Віру.

Дивно розбивалися голоси. Савченко, який відмовлявся від своєї кандидатури, отримував сотні голосів за те, що уміє будувати свою хату. Мовляв, зуміє збудувати й громадську. Аргумент, який на кадровиків-пролетарів діяв протилежно (вони не голосували за Савченка), тут діяв особливо міцно.

Особливу несталість збори виявили, коли Причина поставив на голосування кандидатуру Головиної.

— Хто за?

І сотні рук підстрибнули вгору. Роман кидав очима на всі боки. І диву дався. Ліпатова, Мурашка, Далматов і сотні кадровиків голосували за Діну разом з її особистими ворогами — царенківцями. Комуністи й підкуркульники голосували спільно, виходячи з протилежних міркувань.

А що дивніше: підрахувачі голосів ніяк не могли точно підрахувати, скільки за.

— 690.

— Ні, 730! — кричав з протилежного боку другий.

— Ви мабуть показалися. Лише 602 голос за, а 590 — проти, — запевняв третій.

Причина скасував перше голосування і почав знову. І бачив ті самі руки вистрибували, за тим ховалися. Хлопці вагалися — чи вибирати чи прозалювати дівчину. Нарешті підрахувачі сповістили:

— 840 — за

— 527 — проти, решта утрималася.

Роман заморочився. Дві класові сили, репрезентовані на зборах комуністами та кадровими пролетарями і куркулями та підкуркульниками, в свою чергу розбивалися ще на дві частини. Утворилось дивне чотирикутне сплетіння. Коли Ліпатова і невідомі селяни — з них царенківці — Яровий, Житняк бажали, щоб релігійна Діна опинилася в членах Робіткому, то Янсон, Косак і сам Царенко (сердитий за втечу з артільної кухні) вимагали її провалу.

— Це не церква, а Робітком! — вигукували останні, підбиваючи сусідів голосувати проти.

— Перевиховається. Буде більшовичкою.

— Ні, брате. Сперше совість, а потім політика. Ми дивимося не в партківток, а в серце людини.

Таким чином, в наслідок чотирикутного сплетіння інтересів і симпатій Головина Діна отримала відносну більшість. Вона потрапила в дійсні члени Робіткому.

Ліпатова раділа з наслідків виборів. Кидаючи останні погляди у стомлену юрбу, вона забула про малу кількість голосів, поданих за її кандидатуру. В основному всі намітки парколективу пройшли. Маса енергійно виступала на виборах і активно голосувала.

З іншими думками сидів в кутку Царенко. Він сердився на умови, за яких він мусив забороняти товаришам не висувати його кандидатури. Тихо він поглажував руду густу бороду і хмуро вдивлявся в робітників у спецовках, серед них він знаходив своїх незанихтих стихійних друзів, які не випадково спільно пильнували своїх інтересів.

— Добре минули вибори, — звернувся до нього Житняк Варфоломій. — Частина обраних буде захищати нас. Народ чесний і до того релігійний, як, наприклад, Діна.

— Добре та не зовсім, — невесело гримнув Семен Герасимович. Він сумував за волею, за своєю лихою силою, що воліє розмаху й розвою і яку проте доводилось стримувати. Крякнувши, він підвівся з лави.

— А таки розумнішають наші комуністи. Легше жити на світі. Уже дозволяють мені з тобою користуватися правами громадянства і таке інше. А що Прилуцький — член Робіткому, то це вже справжня і несподівана радість.

І він почав кликати Жору, щоб гратувувати його. Нарешті блиснула над ним світложовтим промінням надія. Проміння сповнило серце грабарського отамана іскрами тихої радості.

З Прилуцьким під руку він пішов геть, грубо і нетактовно вирвавши його з рук Далматова, що тієї хвилини розмовляв з Жорою про працю в Робіткомі.

Заля вже гула, як турбіна, що пішла в хід і заіскрила всеєдині великою силою струму. Машинний шум заповнив повітря. Струнний глибинний гуркіт супроводив пуск людської турбіни.

Другий поширений пленум
ради ВУСПП

Криворізька делегація з представником ЦК' ЛКСМ тов. Мускиним (з права
на ліво) Ногін, Л. Юхвід, Мускін, П. Плазоття, Гриша, М. Олійник

Змонтована на хутку руку, вона, проте, дала перший струм. І цей струм тремтів і дрібнішав у коливаннях перші лампки дніпрельстанівської що свідомости запалилася в людських головах.

Викотившись разом з іншими на нічне повітря, Ліпатова думала про цю людську турбіну, яка почала працювати завчасно. Вона була певна — Дніпрельстанові не доведеться перемотувати котвиці і руйнувати фундамент тої праці, що її останнім часом покладено на монтаж величезної одиниці людського масиву — Робіткому. Не доведеться, хоч між деякими полюсами ще не було контакту.

— 6 перша іскра. Струм пішов! — сказала собі Віра і пішла в нічну темряву доганяти Головину, що вперше за життя увімкнула свою електроснасть у першу людську турбіну.

М И Х А Й Л О О Л І Й Н И К

Д В І К У Л Т У Р И

... „але Європа набагато культурніша від Авії“.

На лекції з географії.

„Токіо — 20-XI. Сьогодні японські літаки бомбардували Хайлунь“

З газети

НА ЗАХІД од нас
і на схід од нас:
розстріли страйкарів,
демонстрацій.

Кров'ю не раз
бавовняний Мадрас
заливали
верхівки „культурних“ націй.
Шановний навчатель,
про яку ж культуру
читаєте лекцію
нашій зміні?

Про ту,
що опіум кривавий курить?
Про ту,
що росте
на броні й на міні?

Про вишуканість
експлуатації
в Європі,
чи про бамбук
на п'ятках кулі?
По-вашому:
культурно,
коли газами кроплять
і некультурні
японці в Манджурії?
Некультурні, каже,
літуни японські,
що кинули на Хайлунь
гарматні,
мовляв,
культурніші
дипломати американські,

що чужою рукою
кинути здатні?
Це —
культура
для всіх одна;
для всієї
імперіялістичної сволочі.
Але ця культура —
не нам!

Не нам,
що ночують на східцях метро,
що безробіттям кинуті
під колеса автокарів,
не нам,
що: „не збиратися більш
трьох“. —

Ми
таку культуру
вдарили й ударим.

м. Кривий - Ріг
30-XI—31 р.

Вдарили тут,
куди клином
зараз
імперіялізм
на багнеті
вклинитися вольє.

Вдаримо там,
де сьогодні ще врізалось:
„не вільно казати:
— товаришу,
— комсомолів.“

Завтра вдаримо
по руках,
що підносять клин
і вдаримо
по гострому клину цім.
А щоб найдужче вдарити
змогли —
вдаримо
клинами революцій.

ПАВЛО КОНОНЕНКО

СОЦЗМАГАННЯ

I

СУРМАЧ просурмив —
на стрільницю йти,
Табір прокинувся, хит-
нулися полотна,
Війнуло в намети повітря
холодне,
Повітря з пахом
сосновим, густим.
Вмить полаїнались:
свіданок, чай,

Уламки розмов і ранкові
жарты:
„Мажара проспав, —
не чув сурмача,
Скоріш йому чаю „нажарте“.
„Він же ударник, іще б не
встиг, —
Кинув якийсь дотепник, —
Завше у нього ударні
темпи,
Як борщ на столі густий“.